

СРПСКА БАШТИНА

ИНСТИТУТ ЗА СРПСКУ КУЛТУРУ

Издавач
Институт за српску културу

За издавача
доц. др Будимир Алексић

Уређивачки одбор
доц. др Будимир Алексић, Никшић
доц. др Александар Николаевич Сквозников, Самара, Русија
др Катина Димитрова, Велико Трново, Република Бугарска
проф. др Љубомир Милутиновић, Бања Лука
проф. др Драга Мاستиловић, Источно Сарајево
проф. др Михаило Шћепановић, Београд
доц. др Горан Васин, Нови Сад
доц. др Далибор Елезовић, Косовска Митровица
др Душан Игњатовић, Никшић
др Миодраг Чизмовић, Никшић
др Радисав Маројевић, Никшић

Главни уредник
др Никола Маројевић

Штампа
Арт–Графика, Никшић

Тираж
500

Адреса издавача
Булевар 13. јула 21/3, 81400 Никшић, Црна Гора

Штампање овог броја омогућила је Влада Републике Србије

СРПСКА БАШТИНА

година I, 1–2
Никшић
2016

Упутство ауторима

Рукописе (до 60 000 знакова) и приказе (до 12 000 знакова) треба слати у електронској форми (са коришћеним фонтовима) на CD-у на поштанску адресу: Институт за српску културу, Булевар 13. јула 21/3, 81400 Никшић, Црна Гора, или на е-mail: marojevicnikola@gmail.com. Комплетан рукопис садржи: пуно име и презиме аутора, пуни наслов рукописа, комплетан списак коришћене литературе, контакт адресе аутора, сажетак (до 150 ријечи) и 5–10 кључних ријечи на језику аутора и једном од свјетских језика.

Цитате који имају три и више редова треба издвојити у тексту увлачењем са лијеве маргине и за једну величину мањим словима. Наслови наведених књига и периодике треба да буду итализовани, а текстове из периодике и зборника треба означавати двоструким наводницима („“), осим у случају да се ради о наводу унутар навода («).

При упућивању на литературу и при цитирању треба користити харвардски начин: упуте се налазе у самом тексту, у (облим) заградама, гдје треба навести презиме аутора, годину издања текста и број странице (годину и број странице треба раздвојити двотачком), а затим, у списку литературе навести све податке за библиографску јединицу.

Приложени рукописи не смију бити претходно објављивани у цјелини. Рукописе рецензирају два анонимна рецензента.

Instructions for the authors

Manuscripts (to 60 000 characters) and reviews (to 12 000 characters) should be sent in electronic form (together with the used fonts), on a CD, to the following mailing address: Institut za srpsku kulturu, Bulevar 13 jula 21/3, 81400 Niksic, Crna Gora, or by e-mail to marojevicnikola@gmail.com.

A complete manuscript should contain the author's full name, the full title of the manuscript, a complete list of references, the author's contact details, an abstract (up to 150 words) and 5-10 key words in the author's native language as well as in one of the world languages.

The quotations of or exceeding three lines should be separated from the rest of the text by pulling the left margin in and by a font one size smaller from the rest of the text. The titles of the cited books and periodicals should be italicised and the articles from the periodicals and collections should be placed under double quotations („“), unless in those cases in which there is a quotation within a quotation («).

While referring to the literature and citing sources the authors should apply Harvard referencing style: referencing should be done in the text itself, inside the (round) brackets in which case one should quote the author's surname, publication year and page number (the year and the page number should not be separated by column). When composing a list of references one should quote all the details for each bibliographical unit.

The submitted manuscripts must not be previously published in full.

The manuscripts are read by two anonymous reviewers.

Садржај

ЖАРКО ЛЕКОВИЋ , Научна историографија о кнезу Јовану Владимиру	7–17
БУДИМИР АЛЕКСИЋ , Манастир Светог Јована код Елбасана	18–24
НИКОЛА МАРОЈЕВИЋ , Свети Јован Владимир и правда Неба	25–28
РАДИСАВ МАРОЈЕВИЋ , Јагње јаче од вука	29–31
МИОДРАГ ЧИЗМОВИЋ , Свети Јован Владимир и Косара: Љубав као смрт јака	32–35
ВАСИЉ ЈОВОВИЋ , Свети Јован Владимир у црногорској периодици 1945–2016.	36–41
ДРАГАН РАДОМАН , Аналитички поглед на Св. Јована Владимира у приручницима за историју Српске Православне Цркве	42–47
АЛЕКСАНДАР ВУЛОВИЋ , Цркве, хорови, удружења, друштва, књижаре и манифестације посвећене Светом Јовану Владимиру ...	48–66
АЛЕКСАНДАР РАКОВИЋ , Срби у Црној Гори десет година после референдума о сецесији: лични поглед на претходне и текуће догађаје и појаве	67–73
ЖАРКО ЛЕКОВИЋ , Црногорско друштво у деценији од проглашења самосталности	74–81
ТРИПКО ДРАГАНИЋ , Кратка анализа економско-социјалних кретања у Црној Гори у протеклих десет година након сумњивог стицања независности	82–98
ЕМИЛО ЛАБУДОВИЋ , Десет година послје	99–104
МИРОСЛАВ ДОДЕРОВИЋ , Геокултурни и геополитички контекст Етиопије и позиција Русије у њему	105–124

Прилози

ЖАРКО ЛЕКОВИЋ , Духовни живот у Београдском пашалуку.....	127–130
МИРОСЛАВ ДОДЕРОВИЋ , Школа отета од заборава	131–134
РАДЕ С. БУЛАЛИЋ , Страдалник рода српскога	135–138
МИРОСЛАВ ДОДЕРОВИЋ , Одлазак истакнутог дурмиторског просвјетног и научног радника	139–142

Срби у Црној Гори десет година после референдума о сецесији: лични поглед на претходне и текуће догађаје и појаве

Сажетак: Рад приказује процес стабилизације и консолидације српског идентитета у Црној Гори у 21. веку и истовремене маглине у идентитетском самопоимању противника историјског српства Црне Горе

Кључне речи: Срби, Црна Гора, референдум, сецесија, интеграције

**др Александар
Раковић**

УДК 323.1(497.16)

Институт за новију
историју Србије,
Београд

Рад је изложен на Округлом столу:
„Посљедице разбијања
заједничке државе
Србије и Црне Горе“,
15. мај 2016, Подгорица.

Прошло је десет година откад се Црна Гора отцепила из заједничке државе са Србијом. Реч је о тектонском поремећају за српску националну идеју. Међутим, после сваког земљотреса долази до смиревања тла, после сваког урагана долази тихо време. Када о томе говорим, не мислим наравно да је за Србе у Црној Гори дошло проведравање у односима са црногорским сепаратистима. Мислим на то да је у српским редовима у Црној Гори дошло до проветравања и идентитетске консолидације у новим условима који нашем народу нису наклоњени.

Савремени српски идентитет је стабилизован на отприлике трећини популације Црне Горе о чему сведоче пописи 2003. и 2011, а тај број би био већи да од стране црногорског сецесионистичког режима нема сталних медијских и бирократских притисака. Када је реч о стабилизацији и консолидацији савременог српског идентитета у Црној Гори у 21. веку, процес не траје тек од референдума 2006. већ је започет 2001.

Био сам међу оним Србима који су по сваку цену убеђивали црногорске сепаратисте да су и они Срби или да макар прихвате чињеницу да су њихови преци били Срби. У време док сам био студент историје, 1998. сам основао веб сајт историјско-културолошког типа *Српска земља Црна Гора* на адреси www.njegos.org. Сајт је био (а и сада је) на српском и енглеском језику. Намена му је била да, с једне стране, убеди црногорске сепаратисте у наш заједнички српски историјски идентитет, а с друге стране да западној јавности прикаже историјски карактер српске Црне Горе и тако утиче да Запад одустане од подршке сецесионистима које је предводио Мило Ђукановић. Из

истих побуда сам на разноразним форумима убеђивао црногорске сепаратисте у исправност тврдњи најважнијих Црногораца да су Црногорци Срби.

Данас то може звучати наивно, али ме је младалачки полет носио у уверењу да је могуће борити се само истином. Сада ми је као професионалном историчару потпуно јасно да сама истина не води до победе. Али, у то време и они који су били старији од мене борили су се писаном речју на истовестан начин: Богољуб Шијаковић, Славенко Терзић, Желидраг Никчевић, Јован Маркуш, Момир Војводић, Александар Стаматовић, Будимир Алексић и други. Сигуран сам да је и њихов учинак да убеде црногорске сепаратисте да су и они Срби био никакав као што је и мој учинак у томе био никакав.

На све аргументе, на све чињенице о историјском српском идентитету Црне Горе, црногорски сепаратисти су као покварена плоча понављали да „то није тачно“, „ми то никада нећемо прихватити“, „сви су се моји осећали Црногорцима“, „великосрпска пропаганда“. Чак и када је било случајева да се неком од највиђенијих црногорских сепаратиста покаже документ у којем се његов деда изјаснио као Србин, овај би одмах као опарен узвикивао: „фалсификат“. Међутим, једини историјски фалсификат је утврђивање црногорске нације од стране Комунистичке партије Југославије (1945) који је потом надограђен такозваним дукљанским односно црвенохрватским идентитетом црногорских сепаратиста (1991). Ови други су промолили главу када је почео распад Социјалистичке Федеративне Републике Југославије, а у деценијама које су претходиле били су идеолошки опсервирани у Загребу, од стране усташке емиграције и ватиканских структура.¹

Било је јасно да Срби губе драгоцену енергију на убеђивање црногорских сепаратиста којима истина није ништа значила јер се косила с њиховим веровањем у то да су надљуди. Наиме, Цетињани који чине суштину сепаратистичког покрета свој град називају и „Долином Богова“. Ево легенде коју су смислили, а коју је и црногорска авиокомпанија Монтенегро ерлајнс уврстила у званични часопис *Luxury* (број 7, зима 2016): „Бог проговори: Ово што сам за себе оставио и што назвах Црна Гора нека буде дом том народу и нека се они зову Црногорци, а ово ће сада стојим нека се зове Цетиње и сви они који се роде и одрасту на Цетиње нека буду Богови, а Цетиње долина Богова“.² Док читалац брише сузе од смеха, ипак је потребно запитати се – како је уопште могуће разговарати с људима који у ово верују?

¹ О црногорском националном питању, *Борба*, 1. мај 1945; „Mi smo narod kojemu je istrgnuto srce“, *Glas Koncila*, 26. travnja 1992; Dominik Mandić, *Crvena Hrvatska*, Џикаго-Рим 1973, 326 – За више о овој теми у: Славенко Терзић, „Идеолошки корени црногорске нације и црногорског сепаратизма“, *Слово о Црној Гори: Узданица Јужног Српства (или NDCG)*, уредио Славенко Терзић, Подгорица 2001, 119–146; Будимир Алексић, *Црвено-црна Гора*, Никшић 2002; Александар Раковић, *Срби и религијски интeрвенционизам 1991–2015: Политички аспекти верских изазова српској држави и цркви после распада Југославије*, Београд 2015, 47–109; Миша Ђурковић, *Тамни коридори моћи*, Београд 2013, 115–169.

² Како Montenegro Airlines turistima predstavlja Crnu Goru, *Monitor*, 29. april 2016 – Монтенегро ерлајнс је објавио скраћену верзију „легенде“ али са истом поруком. Шири верзија „легенде“ објављена је на сајту црногорског сликара Тиха Вујовића (www.tiho.me). О „легенди“ је 16. маја 2011. дискутовано на форуму Парапсихопатологија (www.parapsihopatologija.com).

Антисрпство које је почетком деведесетих година 20. века на политичку сцену Црне Горе унео Либерални савез, а буктало је на Цетињу, навело је историчара Предрага Вукића, једног од преосталих 5% Срба на Цетињу, да се 2000. личним писмом запита како је Цетиње, некадашња јужна српска престоница, постало „духовни и идеолошки центар србофобије и идеје духовног везивања за римокатолицизам (унија). Природно се мора поставити питање: како је Цетиње доспјело у такву ситуацију? Зашто је садашње становништво тако радикално раскинуло са духовним наслеђем својих предака и усвојило дукљанске теорије у које нико разуман не може вјеровати“?³

На Цетињу сам 2001. упознао Предрага Вукића. Будући да сам већ чуо за његове критичке ставове о Цетињу и антисрпској идеологији која се одатле проширила и на друге делове Црне Горе, а при том сам видео с каквом дубином посматра проблем, покренуо сам разговор о српско-црногорском идентитетском питању у Црној Гори. За само неколико минута смо се у потпуности разумели и један другом предочили истоветне ставове до којих смо дошли. Закључак је био да хитно – одмах – треба започети процес раздвајања српске и црногорске нације у Црној Гори. Дакле, Срби и Црногорци у Црној Гори не могу више бити иста нација. При том начин на који је настала црногорска нација није важан за стварне потребе српског народа у Црној Гори.⁴

Разговарао сам о томе прво с професором Богољубом Шијаковићем, Будимиром Алексићем и Желидрагом Никчевићем. Друга двојица су одмах прихватила изричито раздвајање на две нације, док је Шијаковић сматрао да би било потребно размотрити и двоструко изјашњавање Србин–Црногорац за оне који нису били довољно храбри да се изјасне као Срби. Окупили смо се 2003. у манастиру Маине код Будве да о томе донесемо закључке.⁵

Српски форум Црне Горе и Вијеће народних скупштина Црне Горе организовали су 23. августа 2003. у манастиру Маине код Будве научно-стручни скуп „Српски народ у Црној Гори“ на којем је требало да буду утврђене смернице за пописно изјашњавање. На челу организатора били су др Славенко Терзић и др Момчило Вуксановић. Закључак који смо упутили са скупа био је да се изричито треба изјаснити као Србин, а разумети и то да неко може да се изјасни и као Србин–Црногорац.⁶

Драстично повећање процента изричито декларисаних Срба у Црној Гори са 9,34% (1991) на 31,99% (2003) нужно је морало да усмери и политику српских странака у Црној Гори. Нико, наравно, није имао илузију да ћемо проценат Срба у догледној будућности подићи на 95% као што је то било на попису у Књажевини Црној Гори (1909). Реалност је била таква да проценат Срба треба утврдити на трећини популације Црне Горе, а ка повећању процента ићи корак по корак и то према национално декларисаним Црногорцима којима је српски језик матерњи.

³ Лична архива, Писмо Предрага Вукића професору Богољубу Шијаковићу, 26. август 2000.

⁴ Из мојих бележака.

⁵ Исто.

⁶ Богољуб Шијаковић, *Огледање у контексту: о знању и вјери, предању и идентитету, цркви и држави*, Београд 2011, 820–831; Александар Раковић, *Срби и религијски интeрвенционизам...*, 88–91.

Српска народна странка, на чијем је челу тада био Андрија Мандић, је 21. и 22. августа 2004. у Подгорици организовала научно-стручни скуп под насловом „Српски народ у Црној Гори: афирмација националног питања и одбрана људских права“. На овом скупу су се окупили углавном сви који су годину дана раније били у Маинама. Договорили смо се да закључци скупа буду и политичке смернице за Српску народну странку. Тада сам изричито нагласио: „Нешто више од двеста хиљада православних Срба у Црној Гори и до седамдесет хиљада православних Црногораца који говоре црногорским језиком су данас два потпуно одвојена народа и никада више неће бити један. Поред ове две групе у православном живљу постоји и трећа – око двеста хиљада [православних] Црногораца који говоре српским језиком. Не можемо да подразумевамо, али можемо да претпоставимо како велика већина међу њима себе види у ширем смислу Србима или нешто другачијим Србима“.⁷ Посланик Српске народне странке у Скупштини државне заједнице Србија и Црна Гора Желидраг Никчевић је посебно подвукао: „Да, ми смо као и остали Срби. Да, спремни смо да дијелимо судбину својих сународника, и у добру и у злу“.⁸ Андрија Мандић и остали из Српске народне странке од тада су се окренули правима 32% Срба у Црној Гори, а Црногорце више нико није убеђивао да су Срби.⁹

Политику Српске народне странке преузела је од 2009. Нова српска демократија, а исти концепт су следили научни, културни и уметнички кругови Срба у Црној Гори. Веб портали (посебно *In4s.net*) и друштвене мреже такође су помогли да се после сецесије организује грађански отпор Срба у Црној Гори, да се савремена српска нација консолидује, да се ван мејнстрима чак и у андерграунду српство учврсти и као урбани идентитет Црне Горе. Српска православна црква је након сецесије остала једина историјска српска институција Црне Горе.

А какав је карактер противника?

После спорне победе над Момиром Булатовићем на председничким изборима 1997. нови председник Републике Црне Горе Мило Ђукановић положио је 15. јануара 1998. на Цетињу заклетву која је гласила: „Заклињем се да ћу дужност председника Републике вршити савјесно и честито, штитити права и слободе човјека и грађанина, бранити суверенитет, безбједност и интегритет Црне Горе и Савезне Републике Југославије по Уставу“.¹⁰ Дакле, Мило Ђукановић је погазио заклетву коју је дао јер је разбијао Савезну Републику Југославију, а под његовом командом Република Црна Гора се отцепила од Републике Србије (2006).

Мило Ђукановић, лидер Демократске партије социјалиста, изричито се 1998. ставио у службу црногорског сепаратизма, иако се заклео на верност заједничкој држави са Србијом. Опаке сепаратистичке намере није могао

⁷ Александар Раковић, „Српска културна и просветна аутономија у Црној Гори“, *Права Срба у Црној Гори*, приредио Желидраг Никчевић, Београд 2006, 39–43.

⁸ Желидраг Никчевић, „Као и остали Срби...“, *Права Срба у Црној Гори*, приредио Желидраг Никчевић, Београд 2006, 5–13.

⁹ Андрија Мандић, „Срби у Црној Гори су изложени економској дискриминацији“, *Права Срба у Црној Гори*, приредио Желидраг Никчевић, Београд 2006, 43–46.

¹⁰ „Сјела Јевропа“ под Орловим кршем, *Наша борба*, 15. јануар 1998.

да спроведе уколико је Црна Гора сматрана српском државом, а Црногорци саставним делом српског народа. Стога је морао да делује врло брзо како би Црногорце трајно истргао из историјског српства Црне Горе. Према писању британског *Њу интјернешналистја* из јула 1999, већ тада је било познато да је црногорски режим ангажовао америчку лобистичку фирму за прљава послове етничког инжењеринга: „Црна Гора има уговор са Престон Гејтс Елис који треба да јој помогне да обликује идентитет раздвојен од Србијиног“.¹¹ Та фирма је била веома утицајна а „Гејтс“ у њеном имену означава презиме Вилијама Гејтса, оца оснивача Мајкрософта Била Гејтса.¹²

Амерички прсти су кључно умешани у процес расрбљавања Црне Горе на прелому 20. и 21. века. У септембру и октобру 2009. сам у име Републике Србије говорио на годишњем скупу ОЕБС-а у Варшави. Када сам 5. октобра 2009. завршио представљање реферата пришао ми је шеф америчке делегације др Мајкл Холцел, дугогодишњи саветник за спољну политику америчког потпредседника Џозефа Бајдена, и рекао да хоће са мном разговор у четири ока. Поред осталог тада ми је казао да је „Црна Гора мала“, да ће уласком у НАТО и Европску унију „брзо подићи стандард и Срба ће бити све мање“. На моју констатацију да је Црна Гора историјска држава српског народа Холцел је одговорио: „То је било некад“.¹³

Америчка империјална политика, антиправославна, нашла је човека, Мила Ђукановића, који треба да истргне душу из православног народа Црне Горе и да му наметне нови идентитет чије су једине особине негација српства и култура лажи. Савремена црногорска нација дукљанско-монтенегринског кова, па чак и црвенохрватског типа, није ништа друго до иронија историје која нас је најалост скупо коштала. Чак и црногорски историчар сепаратистичке оријентације Живко Андријашевић о црногорској нацији пише као о „нацији с грешком“.¹⁴

Мило Ђукановић је, дакле, конвертит. Он лично је одбацио српски идентитет који су његови преци вековима носили. У подсвести тог човека сигурно кипти фрустрација која прати сваког ко је одбацио идентитет у ком се родио. Та чињеница је позната на свим меридијанима. Белгијски писац Хендрик Консјанс пише у свом историјском роману *Лав од Фландрије* да „сваки апостата мрзи оне које је издао“.¹⁵

О томе говоре и Ђукановићеве изјаве које недвосмислено потврђују да има намеру да избаци Српску православну цркву из Црне Горе с њених вековних духовних територија.¹⁶ Поред тога што се определио за црногорску националност, у режији која нема никаквих додирних тачака са српством, Мило Ђукановић је одбацио свој верски идентитет јер је у Црној Гори, како год да се кроз векове званично звала Православна црква, српско-православни карактер црквене јерархије био изричит и недвосмислен. Срп-

¹¹ Lies And The Laptop Bombardiers, *New Internationalist*, issue 314, July 1999.

¹² Firm Named for Bill Gates' Father Is Axed as Microsoft Preferred Provider, *ABA Journal*, 14 May 2009.

¹³ Из мојих бележака.

¹⁴ Živko M. Andrijašević, *Nacija s greškom*, Cetinje 2004, 9–14.

¹⁵ Hendrik Conscience, *The Lion of Flanders*, Vol. 1, Strassburg: Nel-Verlag 2015, 278.

¹⁶ Đukanović: Cilj DPS-a je samostalna pravoslavna crkva, *Blic*, 17. maj 2011.

ски народ је сковао више изричитих изрека о „пребезима“ који су променили веру а потом и националност. О томе пише и Петар II Петровић Његош, митрополит црногорски, у *Лажном цару Шћейану Малом* (Трст 1851):

Истина је да су народ храбри,
да су били. Али ће су сада?
Вјеровања Србе истражише.
Ми смо Срби народ најнесрећни:
сваки Србин који се превјери –
просто вјеру што загрли другу,
но му просто не било пред богом
што оцрни образ пред свијетом,
те се звати Србином не хоће.
Ово ти је Србе искобило,
робовима туђим учинило.

Ко не жели да буде Србин, нека не буде. То је његов проблем, али и право. Али тај нема право да отима историју српском народу и да је приказује као своју. Државност Црне Горе која је успостављена 2006. нема никакав континуитет са српском државношћу Црне Горе из времена династије Петровић–Његош (1697–1918). И тачка. То би се могло променити само уколико би садашња црногорска владајућа клика пристала да направи спону са историјским идентитетом тако што би прихватила да Црна Гора у 21. веку носи српско-црногорски карактер.

Када се идентитетски проблем укрсти са менталитетским особинама које постоје код делова становништва у Црној Гори – реч је о пљачки као привредној грани – поставља се и важно питање на које тек треба дати одговор. Прво треба приметити да такво групашење постоји у појасу Корзика–Сардинија–Сицилија–јужна Италија–Црна Гора–северна Албанија–Косово и Метохија. У том појасу су Црној Гори с једне стране Италијани, а с друге Албанци. Америчка политика током Другог светског рата ишла је ка споразуму са Козом ностром (Operation Husky) и томе да се на Сицилији, уколико је то геополитички потребно, успостави мафијашка антидржава остатку Италије. Сицилијански сепаратисти, охрабрени подршком Вашингтона, замишљали су 1943. своје острво као 49. америчку државу.¹² Може се стећи утисак да су Црна Гора и квазидржава „Косово“ по сличном моделу служиле – а још увек служе – као антидржаве Републици Србији. Истраживању тих паралела би се требало посветити и пружити компетентан одговор на претходно постављено питање. У првом случају није дошло до отцепљења Сицилије (1943) али је у другом и трећем случају дошло до сецесије Црне Горе (2006) и једнострано проглашене сецесије албанске администрације на Косову и Метохији (2008).

Могуће је да ће НАТО трупе 2017. ући у Црну Гору али то Србе не треба да уплаши. Евроатлантске структуре се налазе у процесу распадања. У овој години (2016) Велика Британија се отцепила од Европске уније, из ваздуха је бомбардована Анкара, престоница Турске, друге по величини земље

¹² Ubaldo Riccobono, „‘Isle-solitudes’ and European Archeologies in Leonardo Sciascia“, *The Poetics of the Margins: Mapping Europe from the Interstices*, edited by Rossella M. Riccobono, Bern 2011, 24–25.

НАТО пакта, а на америчким председничким изборима је победио Доналд Трамп који је рекао да ће „исушити вашингтонско блато“. И у тим условима, као и у сваким другим условима, повлачимо сваки дан линије ка интеграцијама верски, културно и етнички блиских Републике Србије, Републике Српске, Црне Горе и Републике Македоније. У Црној Гори се све може променити у једној ведрој ноћи.

Литература

- Andrijašević, Živko M., *Nacija s greškom*, Cetinje 2004.
- Conscience Hendrik, *The Lion of Flanders*, Vol. 1, Strassburg: Nel-Verlag 2015.
- Đukanović, Cilj DPS-a je samostalna pravoslavna crkva, *Blic*, 17. maj 2011.
- Firm Named for Bill Gates' Father Is Axed as Microsoft Preferred Provider, *ABA Journal*, 14 May 2009.
- Lies And The Laptop Bombardiers, *New Internationalist*, issue 314, July 1999.
- Mandić, Dominik, *Crvena Hrvatska*, Čikago-Rim 1973.
- RiccobonoUbaldo, „‘Isle-solitudes’ and European Archeologies in Leonardo Sciascia“, *The Poetics of the Margins: Mapping Europe from the Interstices*, edited by Rossella M. Riccobono, Bern 2011.
- Алексић, Будимир, Црвено-црна Гора, Никшић 2002.
- Ђурковић Миша, Тамни коридори моћи, Београд 2013.
- Мандић, Андрија, „Срби у Црној Гори су изложени економској дискриминацији.“, *Права Срба у Црној Гори*, приредио Желидраг Никчевић, Београд 2006, 43–46.
- Никчевић, Желидраг, „Као и остали Срби...“, *Права Срба у Црној Гори*, приредио Желидраг Никчевић, Београд 2006, 5–13.
- Писмо Предрага Вукића професору Богољубу Шијаковићу, 26. август 2000.
- Раковић, Александар, „Српска културна и просветна аутономија у Црној Гори“, *Права Срба у Црној Гори*, приредио Желидраг Никчевић, Београд 2006, 39–43.
- Раковић, Александар, Срби и религијски интервенционизам 1991–2015: Политички аспекти верских изазова српској држави и цркви после распада Југославије, Београд 2015.
- Терзић, Славенко, „Идеолошки корени црногорске нације и црногорског сепаратизма“, *Слово о Црној Гори: Узданица Јужног Српства (или NDCG)*, уредио Славенко Терзић, Подгорица 2001, 119–146;
- Шијаковић, Богољуб, *Огледање у контексту: о знању и вјери, предању и идентитету, цркви и држави*, Београд 2011.

Aleksandar Raković

Serbs in Montenegro on secession ten years after referendum: personal view on previous and contemporary events

Abstract

The article deals with the processes of stabilization and consolidation of Serbian identity in Montenegro in 21. century, and parallel confusion in perception of identity of the opponents of historical Serbdom in Montenegro

Keywords: Serbs, Montenegro, referendum, secession, integration

CIP – Каталогизација у публикацији
Национална библиотека Црне Горе,
Цетиње

ISSN 2337-0939 = Српска баштина
COBISS.CG-ID 32089360